

efficaciæ se adæquat, ut neq; superet, neq; deficiat. sincere & expedite senti-
mus, quâdo iterû cõgruit qualitati sensus propria qualitate, tunc sentiêdo
uoluptate pfundimur. Nã in re sic ut diximus utrinq; conformi libetis-
sime conquiescimus eam auidissime cõplectentem. Id autem ẽ affici uo-
luptate. Est autẽ instrumẽto proportio duplex, Tum in actu sentien-
di facta p congruentiã aduenientis obiecti, tum antiquior aliqua. i. affe-
ctio quãdã huic instrumẽto naturaliter insita ad hoc sensibile potius q̃
ad illud conformis ut ita dixerim atq; propensa.

PRISCIANI.

Off hęc ubi Aristoteles ait uocẽ esse cõsonantiã. Intelligendũ
est, ubi actu iam est sensibilis, uel in actu sensibili posita, dũ. s.
iam auditur. Auditur autẽ quãdo & uox & auditus inter se cõ-
cordes unũ conficiuntur, dum inter se profus cõtemperãtur. Nimi-
us. n. rei sentiendæ excessus soluit, aut pdit sēsũ actionẽ. in quãdã uero
cõmensuratione sēsus ipse consistit, eaq; obiecta dicimus esse blanda, q̃
contẽperata sunt sensibus. Dicergo, quãdo sensus nihil agit, nunq̃d
in cõmensuratione. secũdũ se ipsum, nulla sit positus. Profecto quãdo
quidẽ sensus nõ secũdũ se ipsum agere solet, sed in extẽsione quadam
ad externa, & in habitudine quãdã ad sentienda constat, quãdo uacat nõ
habiturũ secũdum se ipsum cõmensurationẽ actiuã uel efficacẽ. Con-
mẽsurationẽ tantũ secũdũ potentiã habiturum. Præextitit. n. ipsa po-
tentia, atq; secũdũ se ipsam cõsideratur, Sed pgamus ad ea deiceps, quæ
sequũtur, ab alio iam principio, reliqua ad librũ pertinentia tractaturi,
FINIS, PRIMI LIBRI.

Prisciani philosophi Lydi interpretatio libri Theophrasti de phanta-
sia & intellectu translata a Marsilio ficino, platonico & ab eodem capi-
tulatim exposita. Caput primum.

In sensu & imaginatione sunt innatæ rationes sensibiliũ
assimilatiuæ, hæ in sensu prouocantur ad actum ex pas-
sionibus instrumenti. In imaginatione uero ex actioni-
bus sensuum phantasia inter sensum rationẽmq; media
in sensu est actio quãdam. Iamblichus de phantasia. phã-
tasia est adnata omnibus animæ uiribus. omnia confor-
mat in se, ac formas a uiribus aliis traducit in alias, & omnium uirium
actus æmulatur, phantasia non accipit formas ab externis, sed ex se
ipsa promit.

IN THEOPHRASTVM.

PRISCIANI.

Phantasia, de qua Theophrastus deinceps Aristotelem se-
cutus agit, esse uim alteram præter sensum ex eius libris est
confitendum. rursus ab opinione omnique rationali per-
ceptione differre. Præterea quemadmodum sensus a sensibilibus specie-
bus mouetur uitaliter excitatus, atq; secundum propriarum rationum pro-
ductionem circa illas agit, sic & phantasia a speciebus sensualibus agi-
tari, his uidelicet uelut subiectis utentem proxime, & circa eas agentem, qua
propter hæc quoque corporea uita est, nec absq; corporeis instrumentis
agit. quandoquidem & species sensuales, quibus mouetur ex impressioni-
bus illis perficiuntur, quæ in sensum instrumentis apparent. Adde-
da uero sunt his dogmata Iamblichi talia, Phantasia omnibus animæ uiri-
bus est adnata omnemq; figurat, atq; effingit similitudines specierum &
apparitiones uisæq; seu impressiones uirium aliarum transmittit in alias.
quæ quidem a sensu micant, in opinionem excitat. quæ uero ab intellectu
secundo loco offert opinioni, sed in se ipsa ab omnibus imagines suscipit,
atq; per suam proprietatem secundum assimilationem proprie designa-
tur, tum in agendo, tum in suscipiendo, quæ assimilantur atq; apparent
in intellectualibus uel genericis operationibus, aut mediis utrarumque.
Hæc utiq; omnes actiones animæ fingit, & exprimit, atq; externas accom-
modat intimis, & uitis per corpus extensis descendentes ab intellectu im-
pressionis imponit. Cum igitur phantasia secundum se ipsam sit poten-
tia assimilandi cætera ad se ipsam, hinc merito cæteris potentiis coapta-
tur ipsa præcedens & actionibus earum initia præbens. Neq; passio est
uel motus, sed actio imptibilis, atque definita. neq; suscipiendo forinse-
cus figuratur ut cæra, sed ab intimis atq; secundum assimilatiuarum ratio-
num productionem ad phantasmatum indicium suscitatur. hæc Iam-
blichus, Caput secundum. MARSILII.

Maginato actiones rationis effingit sub rerum sensibilibus
conditione, ac potest ultra sensuum actus latius phantasmata
promere. Imaginatio conuenit cum sensu, quia particularia præ-
cipit. Superat sensum, quia etiam nullo mouente imagines edit. Imagi-
natio est tanquam Protheus, uel cameleon. PRISCIANI.

Erum si alias uitas exprimit, ut est apud Iamblichum, ipsasq;
intellectuales rationalesque actiones effingit, quoniam pacto
ulterius uerum erit illud Aristotelicum, Phantasia uidelicet
a speciebus sensualibus agitari. Forte uero & si præstantiores omnes actio-
nes effingit

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

nes effingit, simul tamé secūdū species sensuales imaginatur, assimilátq; formatiua quadā cōditōe, atq; p̄tibili ac secūdū relationē quadā ad sensibilia frāgitur atq; fingit. quāobrē prāstatiores actiōes effingit, quā rōne a sp̄ibus sensualibus agitatur. Quo igitur pacto etiā nō prāsentibus sensibilibus phātasia mouetur. Etenī & si a sensualibus ipsa mouetur, uerūtamé hāc quoq; prāsentibus sensibilibus producūtur in actū absentibus ue deficiūt. forte nō quēadmodū sēsus prāstētibus dūtaxat sensibilib⁹ moueri solet. ita semp & phātasia, Sed postquā semel mota fuerit ex se ipsa expergisci iā pōt, & phātasmata promere secūdū relationē quadā ad sp̄es, quæ mouerūt. Interdū uero nō semel tātū, aut bis, sed sēpius īsup moueri hāc oportet ad hoc ipsū, ut ea quæ in se ipsa sūt similia mouētibus offerat. Iā uero hāc, uel formatiua formabili diuiduāq; forte cū sensu cōicat. facultate uero qua etiā a se ipsa phātasmata promit, quā uis si mouētia nulla ulterius adsint sup̄eminet sensū. Rursū qua cōditio ne sua semp in alia refert, atq; ad differētes aīæ actōes assimilatur, ita nimirū ad oēs aīæ potētias est adnata, & secūdū assimilatiua uel assimilabilē animæ proprietate n̄ definitiua censetur.

Caput tertium. MARSILII.

Icut in eadē aīæ substātia sensus & imaginatio sūt formaliter differētes, sic eadē substātia spūs secūdū diuerfas qualitates est istrūm imaginatiōis atq; sensus. Itē ex actionibus sensus imaginatiōisq; īprimūtur in spū notæ quadā eas representantes. imaginatio sensuales sp̄es pro obiectis hēt, ad quas īnatas referat rōnes, si motus rōnis & imaginatiōis faciūt manifesta signa ī humoribus atq; corpore solido, multo magis in spū. per hāc nota quō demones cogitatōes hoīum deprehēdūt. pōt circa idē sensus esse ueridicus & imaginatio mēdax, atq; uicissim imaginatio semel experrecta longius progredi potest quiescente sensu.

PRISCIANI.

Vērit interea Theophrastus in quo potissimū collocanda sit phantasia. Nō enī in ipsa potētia sensitiua ponēda est, quoniam quādo ēt ueridicus sensus est phantasia interdū ipsa mentitur. neq; rursū in ipso sensu istrūmēto. Passio n̄ in istrūmēto facta sēnsibili re dūtaxat prāstēte cōtingit. phātasmata uero siue imaginamēta (nā & phātasia licet imaginationē īterpretari) phātasmata īquā etiā absēte sensibili fiūt. Affero igitur phātasia eē uim aliā prāter sensū, sed sensui proximā, atq; p̄pea quodāmō a sēsu moueri, & quoquomō sēnsualibus sp̄ibus uelut subiectis uti. Ex qb⁹ exp̄giscitur, & ad quas phātas-

R

mata refert. Atqui phāsmata multifariam uariat ex eo, qđ supat sensū, atq; ex seipsa postquā semel mota fuerit ad formationē, ut cūq; cepit, expgiscitur. Arbitror præterea indicia siue ipressiones spēs & phantasia finibus emergētū ab instrumēto ēt sentiēdi suscipi posse, quēadmodū formales pubilesq; figuræ testātur separatū a corporibus nō idicātes. Sæpe profecto dū corpus cōmouetur ad phāsmas atq; secundū eas afficitur apparere arbitror in ipso quoq; instrumēto phāsmata, sed nō tāquā sensitiua, quoniā nō ab externis incidūt, neq; rursū tāquā si nos a corporibus quibusdā agētibus mutaremur immo tāquā in quodam spēs suscipiēte phāsticas, neq; id quidē mirū uideri debet, quoniā rōnalis quoq; actiōis nostræ quædā in corpus indicia notæq; descēdunt, quod plane perspicitur quando & oculi supercilia in acrioribus indagationibus contrahuntur, iam uero si solida hæc membra corporis secundum animæ motus afficiuntur, multo prius sensuū istrūm tāquā uitālius necessum est uestigia quædā uitæ suscipe. In quibus sane uita tātū est sensitiua, istrūm quoq; tātū est sensitiuū, in quibus autē uita insup phāstica & appetitiua, uel ēt rōnalis existit istrūm similiter iest ad uitā eiusmodi suscipiēdā accōmodatū, accipiet igitur notas quæq; phāsticas tāquā phāsticū, atq; falsas si mō falsæ sūt phāstia. Et quēadmodū simul uera sentimus aliquādo, possumus tamē iterea falsas d his imaginatiōes edere, ita cōsequēter spūs ipse ut sentimus ē, ueras a sensitiuis accipit notas, ut autē phāstic⁹ est a sensitiuis quidē falsas, ueras autē a phāstia. Ceu quādo solē uidētes pedalem interim terra multo maiorem imaginamur geometrica demōstratiōe cōpulsī. Neq; tamen phāsticis ipsius ullus in nobis ē sensus, quāuis & phāstia in istrumēto sensus existat, sed ad sensibilia proprie sensus ptinet ab eisq; depēdet, phāsmata uero emergūt ex phāstia. Proinde nec est ipossibile subiectū spūm, ueras simul atq; falsas de eisdē apparitiōes accipe, sicut apparet nobis ut diximus circa solē, quādoqđ a uiribus differētibus accipit, atq; scđm uitæ spēs differētes, neq; quicq; prohibet in eodē phantasma simul & opus sentiēdi cōcurrere, tam & si opposita sint, utpote quæ nō eiusdē ordinis cōiugationis ut sunt, neq; eiusdē potētiæ opera, si quidē & opinio in eodē sensūsq; de magnitudine solis iter se opponūtur. Ad hoc itaq; ita istrōne respōsū, dictū ē isup nō sēp opuse ē præfētia sensibiliū ad hæc ut phāstia, i. imaginatio moueatur, sed postquā semel exprecta ē, atq; in talis formæ partu iā enititur sibi ipsi sufficere. Pergamus ad reliqua.

Caput quartum.

MARSILII.

Intellectus

Intellectus noster est aliquid animæ propriū, & spēs quædā, & actu intellectus, ac p̄ essentiā suam cōtinet in se oēs intelligibilia, sed quoniā degenerauit a primo, ideo ipse indiget primū fomēto ad tria. Primo ut ipse sit p̄spicacissimus. Secūdo ut spēs eius sint lucidissima. Tertio ut hic illis sit unitissim⁹. Sensus quoq; ē spēs quædā, & secūdu essentiā cōtinet sensibilia rōnes, quas edit quando sensibilia mouēt istrumētū eius intellectus aīalis propter naturā animæ declinatē ad diuisibilia mobiliaq; longe distat ab unitate statūq; intellect⁹ primi primorūq; intelligibiliū. nota hic ubiq; intellectū agentē in nostrū esse intellectū primū. Hæc similia sunt illis, quæ sūt in republica platonis quō ipsi⁹ boni lumē copulat spēs intelligibiles cū intellectib⁹. Sūt q; chartæ inscribāt litteras succo cepæ, sed hæc nō uidētur nisi calefiat charta. Tales habet rerū formas qui dicitur possibilis intellectus. quæ ī cōspectū ueniunt ignis diuini præsentia. sicut & colores lumine solis, intellectus noster nō est in potētia ad hoc, ut fiat intellectus atq; intelligibilia. sed ad ultimam intelligentiā intelligibiliūq; perfectionem.

THEOPHRASTVS. ubi post hæc agitur de intellectu ait, non ita prorsus nobis accipiendū est, neq; eodē pacto. cōtētiosum nāq; foret simpliciter hæc accipere adeo. s. ut intellect⁹ sit potētia quædā oīno ita subiecta, sicut materiales potētiæ solēt. & Paulū progressus adiūgit. Forsitan hoc apparebit absurdū si intellectus sic materiæ naturā hēat, ut sit nihil, sed potētia oīa. Nō igitur sic est exponendū, neq; ēt de oī intellectu similiter hoc accipiendum. sed utendū distinctiōe, qualis igitur est, & quæ nam distinctio. Materia quæ nō est hoc aliqd, at si intellectus nō sit hoc aliqd. quædā ulterius hoc aliqd erit. Haftenus uerba Theophrasti.

Vando igitur intellectus cū natura cōparatur secūdu cōparationem proportiōis quædā id est assumendū. & quatenus in potētia quædā est intellectus alter ad alterū. sic enī intellectus aīalis ad ipsū quæ actu semp̄ est intellectus atq; separatus merito oīa esse in potētia dicitur. Sensus quoq; etiā nō proprie, sed trāslatōe quædā materia eē, uel sicut materia dicitur. Materia. n. cogitatur ut ultima reꝝ nō tamē sensus sicut materia oīum ē postrem⁹. Est. n. sensus spēs quædā, atq; dicitur & scdm eēntiā sensibiliū cōtinet rōnes. alia præterea rōne sensus sensibilia ī potētia eē dicitur, quatenus ab illis icitatur ad ptū, indigetq; illis. tū præsetibus, tū agētibus ī istrum eius ad propriā actionē. intellectus at aīalis nec ē ut materia, nec ut sensus, est. n. spēs oīumq; spēs scdm ipsius eēntiā cōprehēsor. Agit quoniam ēt a seipso, & ī seipso quædā intelligibilia cōtinet quibus p̄ cognatiōem ipsi

us cū aīa, atq; ob essentialē ad animā habitudinē, & deniq; pp īclina-
tionem quandam eius ad diuisibile. tum ipse ab intellectuali essentia
simul & actiōe oīno imp̄tibili prorsūsq; unita quodā mō cecidit, tū in-
telligibilia, quæ sunt ī eo ab ipsa super fulgida & seipsa lucente primo &
intelligibiliū substantia degenerauisse uidetur, similiter & ipsa inter itelle-
ctum aīalē & intelligibilia eius cōtinuatio quodā mō relaxata est. nec in-
tegra prorsus, ut unitas illa, quæ inseparato itellectu assidue uiget, atq; ob
hāc cām tū ipse ad cognitionē penitus īptibile, intellectu q; semp̄ actū ē
īndiget p̄fectore, tū intelligibilia quæ sūt in eo illustratōe īdigent ea quæ
ab intelligibilibus sepat̄is effulget, ad hoc ut hęc quoq; p̄fecta intelligibi-
lia fiāt, hinc Aristoteles intelligibilia hęc coloribus inqt eē similia splē-
dori solis egētibus. Ipse q̄nēt itellectus huius itellectibiliūq; suorū iter
secōtactus ad īdiuisibile copulatur ab exactissima superioris itellectus
& iteligibiliū unitate. Hac igitur rōne aīalis itellectus eē dicitur in
potētia, quatenus uidelicet ad itellectū p̄tinet separatū. quoniā ille pror-
sus est īp̄artibilis sincerēq; unitus ad itelligibilia præclarissima & prima
p̄fectaq; lumina. Dicitur etiā in potētia quatenus ab eiusmodi p̄ficatur
itellectu. Proinde ubi itellectus dicitur quasi tabella litterarū & exp̄s, se-
cū dū quandā proportiōis cōparatōem accipi debet. Non enim hoc ita
dicitur quasi itellectus, nullo mō spēs habeat. Sed quēadmodū ipse itel-
lectus est in potētia, nō ita quidē ut oīno nō sit itellectus. sed ut itellectus
sane, talis autem itellectus, qui ab itellectu primo p̄fici debeat, sic & quæ
in eo itelligibilia collocātur, itelligibilia quidē sunt, sed talia, qualia sint
a sepat̄is itelligibilib⁹ illustrāda, ut sincere prorsus itelligibilia sit, qua
propter coloribus cōparantur, & hęc ipsa tabella quātū spectat ad p̄fe-
ctas eiusmodi spēs capiēdas litterarū uacua dicitur. Recte igitur Theo-
phrastus absurdū eē clamat materialē itellectui naturā dare, atq; putare
materia modo nihil esse actū, sed potētia omnia. prohibet in primis sic
exponere dicta. Iubet in super indagare, quoniam pacto itellectus alia
quadam ratione in potentia esse dicatur. sed p̄fecto quo pacto dica-
tur in potentia esse iam quantum ad præsētia pertinet, sufficienter est
dictum. atq; etiam non omnem itellectum in potentia esse. sed qualis
ita se habeat est distinctum.

Caput quintum.

MARSILII.

Intellect⁹ noster, q; possibilis dicitur. i. ab itellectu priō forma-
bilis, habet innatū actū propriū atq; liberum, per quē ex se cō-
uertitur priō ad se, spēsq; īnatas, deīde q̄tenus ad se, spēsq; suas
conuertitur

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

conuertitur, eatenus ad intellectum primum speciesque illius. Quo & quibus formatur ipse speciesque sua. i. ipse fit perspicacior & illa lucidiores. & hic eis quam unitissimus intellectus noster est consubstantiale aliquid animae. sicut le dicunt de actu libero, quo angeli conuertuntur ad se, & per se ad deum, sicut ignis quod species sunt innatae, & quod intellectus hic nostri est naturaliter diuino coniunctus, quoniam conuersus ad se inuenit omnia & perficitur a diuino. Nota hic & infra intellectum nostrum semper copulatum esse diuino. Res externae non formant sensum, sed spiritum. Sensus autem ad formationes eius modi educit in actum ex se species uel actiones conformes illis. quando dicimus intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus accipere formas, sed illo praesente formis suis efficacius & copulatum uti intellectu possibili nullus est motus, nulla passio proprie dicta.

PRISCIANI.

Ostendit haec autem Theophrastus ambigit quomodo uel intellectus noster intelligibilia fiat, uel ipsa intelligibilia fiat, quod uel sibi pati. Oportet enim ipsum quodammodo & intelligibilia fieri, & quodammodo ibi cadere passionem. si modo quodammodo sensus sic intellectus procedat in actum. Verumtamen ambiguum est, quae nam passio a corporea natura in re incorporea inferatur. uel quae inter haec accidat permutatio, atque utrum ab illo principium detur, an potius a seipso. Pati quidem hoc uidetur ab illo. Eorum enim quae patiuntur nullum patitur a seipso. Iam uero & huic principium omnium esse competit & a seipso conuenit intelligere. neque sicut sensibus huic attribuitur a seipso cognoscere. sed modo quodammodo praestantiore.

Haec tenus uerba Theophrasti.

Ita tamen hic interim intelligibilia. neque est res ipse sicut intellectus penitus separatus, propterea quod unitas eius quodammodo relaxata est ut diximus. Atque intelligibilibus plenius coaptatur. Haec utique ratione quodammodo patitur, quando degeneratus a pura, & prorsus in diuisibili separatoque intelligibili unionem, & tanquam inde digressus propterea quod cum anima conuenit est nimirum tanquam alter ab alteris. tanquam ab ipso secundum actum intellectu, quam ab intelligibilibus, quae sunt in illo perficitur. Verumtamen ipse quoque perficit semetipsum, quantum exergiscitur a seipso, sequitur ad illum actum intellectu accommodat, perfectionemque ab illo actione propria suscipit. Praesertim quia non omnino ab illo secundum actum intellectu secessit. sed quamuis illi succumbens simul. tamen est ei coniunctus, ut pote qui ipse quoque est intellectus. Atque idcirco non ad exteriora distractus, sed seipsum ingressus & conuersus ad semetipsum sibi que maxime pro uiribus copulatus. Ita demum ab ipso secundum actum

MARGINALIA: ... de actu libero ... quod species sunt innatae ...

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

existimat, si quādo nominibus abutamur. Quippe cū ex rebus ad sensū spectātibus ad res ipsas p̄tinētes ad intellectū sepe nomina transferam⁹

Iubet autē Theophrastus definiri quid in mēte sit passio. Atq; ex eius sentētia dictum est hic, pati esse p̄fectionē quandam a superiore suscipere, dum uidelicet quod inferius est, sua quadā illinc actione p̄ficitur. Atq; ita itelligibile ab intelligibili quodāmodo patitur, si quidē tanquā intelligibile secundū, & efficax loco secūdo, atq; ut incipiēs, & aliquē optinēs p̄cipatū, sua q; actione ab eo quod p̄stātius definitū. At qui quodāmodo intellectus hic perficit semetipsum. Quoniam sicut est dictū, superioris munera per suā quandam suscipit actionem.

Caput sextum.

MARSILII.

Vplex in anima est intellectus, & uterq; possibilis appellatur. **d** Primus essentia indiuidua p̄cipata ab anima. Secundus potētia ratione discurrens, quæ proprie nominatur anima. Ille actu semper intelligit diuina mēte formatus. hic intelligit quando cōuertitur ad illū. Cessat autē quādo diuertitur illū ad sensū, & in utroq; est proprius actus, & liber. Phantasia nominatur aliquando intellectus. hæc enī est ultimū uestigiū intelligētiae. Anima rationalis, quia p̄cularis uita est, per uices agit diuersa. Et alias ad diuina, alias ad caduca cōuertitur. Liberū arbitriū est in intellectu, tum intellectuali, tum rationali. Intellectus siue intellectualis, siue rationalis, qui & uterq; est in nobis, exorditur actū suum ex seipso, nec quicquā habet se prius. s. secundum tempus, si quid nuper mouerit itellectū nostrum alioquin p̄ se torpentem. duo sequerētur absurda. primum aliquid feret prius hoc secundum tempus. Deinde nō haberet propriā actionem.

PRISCIANI.

Væritur post hæc quare intellectus noster ab intellectu supiore nō semp accipiat, nec semp itelligere uideatur. sed profecto semp intellectus agit. Aīa uero nō semp utitur itellectu semp ei p̄sente. quoniā uidelicet ad corpa uertitur. Vidētur sane Aristotēles & Theophrast⁹ (qđ & iā dictū est) itellectū aliquādo totā uitā rōnalē cognominare. ubi ēt usq; ad phātasīā itellectus nomē extendūt. Atq; ita nō absq; rōne circa aīam quærat. cur nā nō semp intelligat. Nēpe nō itermittitur unquā itelligētia, quia potētia itelligēdi nō hēat. sed quoniā ad sequētia, corpeaq; & oīno extra seipsā aīa distrahatur, p̄p̄ cōditionē p̄ticularis uitæ ad utrūq; uices agētē. In p̄spicua. n. ad seipsā reuersiōe, & ad itellectū cōuersiōe aīæ p̄fectio tota cōsistit. Cōtra uero in iclinatione ad corpa casus ab itellectu cōtigit. Nō solū uero itellectus

R iiii

ut diximus, sed in super anima perficitur a seipsa, quatenus a se actum aliquem exorditur, seque ipsam adhibet intellectui, atq; sua quadam actione perfectionem apprehendit ab intellectu. Quoniam Theophrastus ait dicere actionem intellectus ipsius mouente alio incitari. Alioquin absurdum est. & nihil aliud est quam aliquid aliud introducere in intellectu prius. Item non erit sic in ipso actus uel facultas intelligendi, nisi sit aliquis alius, qui moueat intellectus, atq; hæc quidem uera sunt, siue intellectum appellet essentiam indiuiduam, quæ participatur ab anima, siue animam ipsam rationalem.

Caput septimum.

MARSILII.

In nostro intellectu sunt intelligibilia in ratione scibilia, non bis innata. sed ille agit circa illa actu quodam æterno. hæc circa sua agit actione temporali per eandem intellectus actionem. scilicet per intelligentiam. tum ipse maxime est intellectus, tum intelligibilia maxime sunt intelligibilia, atq; uicissim. ergo intellectus est ipse res intellectæ. Intellectus etiam noster secundum essentiam est actus. Ideo in eo idem est esse quod agere. iccirco semper intelligit. sed in anima, id est in potentia rationali, aliud est essentia aliud actio. ideo non semper intelligit, non scit semper. sicut intellectus noster est intelligibilia, sic rationalis potentia est scibilia, quamuis non habeat hæc semper in actu, sicut ille. Ratio educit in actum scibilia per actionem propriam, quando in se reuertitur essentia animæ. ubi maxime indiuidua est, est intellectus, & esse ibi est intelligere, ubi non minus indiuidua habet annexam actionem ratiocinandi distinctam ab essentia simul, atq; potentia discurrendi. Essentia animæ est & stabilis & mobilis, similiter actio. Actio stabilis comitatur essentiam stabilem, mobilis mobilem. Anima tota simul permanet & mouetur. item potentia mobilis circa stabilem uersatur. Item in essentia animæ permanente latet actio quadam æterna. Attentio animæ plurimum uertitur ad imaginabilia sensibiliâq; sed quando reddit in se inuenit scibilia impotentia rationali, per quæ tandem intelligibilibus copulatur, quæ semper in intellectu uigent etiam animali. Rationalis potentia reuersa ad intellectum non circa omnia simul agit, sed successione quadam propter naturam diuisibilem.

PRISCIANI.

Aeterum quæredum est quid natura sibi uelit, quod deinceps hunc in modum Theophrastus adducit. si enim inquit intellectus in agendo ipse res euadit. hoc autem maxime est utrumque, certe res ipse intellectus erit. Non solum enim intellectæ, sed etiam intellectus

intellectus, tunc maxime sunt quando intellectus intelligit. Quapropter modo utrūq; ait. si igitur quando res ipse est, tunc & intellectus existit certe intellectus res ipse quæ intelliguntur erit. Num igitur quando nihil intelligit, cum ibi res ipse non sit, similiter nec intellectus erit, sed profecto ille, qui reuera est intellectus, atq; etiam qui potetia dicitur intellectus uidelicet participatus ab anima intelligit sane, utpote qui & ipse essentia sua est actus, quamuis gradu secundo. In ipsa uero anima particulari habet dubitatio locum, hæc enim non semper intelligit. Sed nūquid anima nihil est omnino, anima quam intelligatur, an aliquid ē q̄dem, sed ceu materia quædam, formatur autem quando cognoscit rebus extrinsecus incidētibus. sed profecto anima ipsa & est aliquid antequam sciat, & nō ab externis, sed a seipsa potius incipit, & quæ sunt cognoscenda producit, res quæ ipsas inuenit, quatenus ingreditur semet ipsam. Anima igitur res ipse in se est anima quam cognoscat. Quoniam uero & hac ratione quodāmodo anima diuisa est, quia uidelicet nō est actus secundum essentiam, sed scientiæ actum habet ab essentia procedentem, nimirum quemadmodum est etiam quādo non scit aliquid actu, sic etiam ipse res existit, uidelicet non secundum actum & actionē sed potius per essentiam. oportet enim res ipsas in anima, eodem ordine quo & animam prorsus accipere, non quidem ex eo quod hæc semper intellecta sint, sed quia cognobiliter animus agat, atq; hæc cognobilia sic effecta secundū sequentem & producentem ab essentia actionem. Si quidem in anima nec esse, nec agere simplex est, atq; uniforme, sed hoc quidem permanens, hoc autem mobile, dum circa potentiam permanentem procedit potentia mobilis, & tota interim anima secundū utraq; perpenditur, atq; idcirco simul anima permanet atq; mouetur. Simul etiam & agit semper secundum actionem occultam & essentiæ permanenti congenitam, & secundum uitam extra progredientem atque mutabilem, quando ipsa circa sequentia diuiduāq; tota conuertitur ad eadem operatur, utens tunc opinione cum sensu, neque conuersa ad illa quæ (ut ita dixerim) scibilia nominantur, quæ quidē res ipsæ sūt in anima, multoq; minus conuersa tunc ad illa, quæ intelligibilia nūcupantur, quibus p̄ ipsa scibilia uelut secundum unum continuum uel coniugium copulatur. Iam uero quando ad illa, quæ in ipsa manent uitā actionēmq; productam, & aliquando progressam deniq; reuocat, non circa omnia simul agit, sed nūc quidem, hæc tūc autem illam ob naturam uidelicet diuisibilem.

aliquid

IN THEOPHRASTVM

Caputoctauum.

MARSILII.

Otentia rationalis dicitur a potentia in actum procedere, nō
p quia nouas formas accipiat, habet. n. semper omnes, sed quia
 exercet nunc, quas non exercebat ante. Theophrastus ait, si in
 intellectus sit ut materia simpliciter in potentia, quando accipi-
 ens nouas formas intelliget, essentialē quandam subibit mutationem.
 quod est absurdum. quod Theophrastus ait de intellectu nostro intel-
 lectuali, id Priscianus trahit etiam ad intellectum rationalē quodammo-
 do, ille igitur neq; formas accipit nouas, neq; mouetur hic, non nouas q-
 dem accipit, sed mouetur circa suas.

PRISCIANI.

Vando igitur in anima dicimus in potentia esse atq; actu, se-
q cundum permutationem id accipimus, aut certe quando nō
 adest actio illa progrediens, secundum quam habetur, dicitur
 que scientia, tunc sane illam essentialē permanentem actio-
 niseiusmodi productricem esse in potentia dicimus, quæ & res ipse tūc
 existit, neq; tamen agit secundum actionem progredientem. **Q**uam
 uis igitur non omnia simul cognoscat, sed alias alia, non tamen propte-
 rea est etiam alias alia. nec unquā eadem, quoniam non undiq; permu-
 tatur, sed est & aliquid in anima interea permanens, atq; secundum hoc
 ipsum res ipsæ semper in anima permanferunt. Ait Theophrastus ab-
 surdum fore, si intellectus in potentia quidem ita sit, ut actu nihil existat
 sed in actu quidem positus alter quidam sit. & alter iterum, quando se-
 ipsum non intelligit, sic enim ex eo quod intelligat aliud atq; aliud, nū-
 quā erit idem. At uero natura eiusmodi indiscreta, & ordinis expers sic
 euadens manifeste refellet eos, qui intellectum eē quidem omnia in po-
 tentia. Nihil autem in actu putauerit. Primum quidem quando non in-
 telliget, nihil erit. deinde & si intelliget quando alia, neq; se ipsum intelle-
 xerit, aliud quiddam erit neque prorsus idem, sed alias alter, atq; ita per-
 petuo permutabitur. **Q**uapropter ait, non sic accipiendum esse in intel-
 lectu potētiam, atq; actum, sed (ut prius est dictum) ubi censuit secūdu
 quandā proportionis comparisonem, duo hæc esse ponenda. Nec ullo
 modo sicut in materia, sic in intellectu hæc affirmanda.

Caput nonum.

MARSILII.

Intellectus animalis non est mixtus corpori, ideo non forma-
 tur a sensibus. Potentia quoq; rationalis huic adnata formas
 non accipit nouas, sed uicissitudine quadam suas exercet. **R**ationalis

tionalis natura in formali suæ essentia ratione scibilium omnium formas includit. Anima quavis ex potentia in actum migret, tamen non fit alia, quia nouam non induit formam, sed nouam præfert actionem.

PRISCIANI.

P Rō inde quando intellectum ait esse hoc aliquid addit, nō tamen in hoc ei sensum æquari. Sensus enim ut & nunc adducit non absq; corpore, intellectus autem a corpore separatus. propterea ad perfectionem suam iis, quæ procedunt extra nō indiget. itaq; anima etiam quando cognoscit nihil actu interim existit omnia secundum perfectionem essentialem atq; permanentem, quamuis iterea ipsa secundum productionem & appositionem actio, actusq; deficiat. itaque quantum ad hanc spectat, esse tunc in potentia iudicatur. Tum uero quoniam rebus scibilibus est congenita, quando aliquid sciuerit, sic in actu existens id ipsum, quod est & scibile, tunc nō est a se ipsa iam altera. Quippe cum ipsa secundum scibilia omnia suam sibi decernat essentiam. Verū tamen uidetur & quodāmodo fieri, quando enim ita fit singula, quemadmodum sciens actu dicitur. hoc autem contingere dicimus, quando secundum se agere potest, nimirum est & tunc quodāmodo in potentia, neq; tamen similiter, atq; tunc, quando nec didicerat, nec inuenerat.

Caput decimum.

MARSILII.

I N intellectu nihil noui nascitur, in anima nascitur saltem nouus actus habitusque per actum. natura enim intellectualis est uniformis & stabilis. natura animalis præter hæc duo habet & horum opposita. Est enim multiformis in super atq; mobilis, motus pertinet ad animæ definitionem atque naturā. Anima rationalis, quia ē & media rerum, & per se mobilis, ideo uices agit ad extrema, præsertim quia ē uita particularis. potentia rationalis, aliquando ad intellectum, aliquādo ad sensum se conuertit.

PRISCIANI.

I Nter hæc Theophrastus ait a quonam generatio fit in anima, & quo pacto, siue generatio ipsius habitus atq; potentia, siue essentia ipsius introducat. Videtur autem potius habitus, atq; hic habitus eiusq; generatio ad naturam accedit perficiendam. Fit igitur quodāmodo anima, quoniam nō ita uniformis est & simplex, sicut intellectualia esse censemus, neq; penitus stabilis sicut illa, sed permanet simul, atq; mutationem habet innatam. & ad

utraq; uices agit, quoniam est & media rerum, & uitam habet definitam motu, quamobrem tum fertur ad ignorantiam. quatenus ad deterius inclinatur, tum scientiæ dono perficitur, quatenus conuertitur ad superius itaq; imperfecta fit quãdoq; uicissimq; perfecta. quotiens enim ignorat imperfecta censetur atq; propterea esse dicitur í potentia, quia & tũc habet cognoscendi potentiam. quotiens uero scit iudicatur esse perfecta

Tum uero quatenus agit quidem ex ipso actu sibi perfectionem uēdicat. sed quatenus etiam quando scit aliquid interea non agit omnino etiam tunc esse impotentia iudicatur. Non eadem tamen conditõe qua priusquã disceret, uel inueniret, utpote quæ iam possideat habitum, suamq; illam perfecit potestatem, quæ scientiæ actus edere consuevit.

Quando igitur Theophrastus interrogata quonam fiat in anima generatio uel habitus atq; potentiæ uel essentiæ. sic interrogare putandus est, utrũ uidelicet secundum habitum tantum atq; potentiam, an etiam secundum essentiam in anima permutatio fiat.

Caput undecimum.

MARSILII.

Nima nostra est mutabilis etiam quodam modo secundum essentiam. Alioquin si essentia eius esset penitus immutabilis nõ ederet actiones adeo diuersas atq; mutabiles ut inter se tenderent in oppositũ. item una in nobis est anima essentia. quæ

est in se penitus immutabilis non edit actiones aliquando rectas, aliquãdo peruersas. si duæ sint in nobis essentiæ animarum inter se disinctæ, nec altera dependeat ab altera non erit animal unum. anima intellectualis non erit princeps uitæ corporeæ nisi hæc ab ipsa dependeat. Vnica essentia est, in qua est potetia intellectualis atq; rationalis, & potetia quomodo cũq; discurrens. uideretur hic in eadem animæ essentia ponere intellectum rationem imaginationem, propter quam unionẽ, & hoc é unũ animal, & uires inferiores ad unum in anima principem referuntur. unica in uno quoq; nostrum est animæ essentia, atq; hæc immutabilis est simul atq; mutabilis, in quacũq; mutatione animæ permanet ipsa uita sibi propria. f. rationalis.

PRISCIANI.

Voniam igitur ab essentia sunt habitus atq; actus impossibile est essentiam quandam ponere, permanentem penitus. & a mutatione secretam, & eodem modo se semper habentem, quæ tamen interea aliquando quidẽ perfectas bonasq; actiones edat. Aliquando, uero imperfectas atq; peruersas, essentiæ nãq; actionum causæ sunt, ideoq; quales sũt actiones talem quoq; potentiæ simul atq;

atq; essentia speciem eē idē merito coniectamus. Siquis autem geminam essentia in nobis excogitet, atq; geminas potētiās simul, & actiōnes, & alias quidem semper in se perfectas, alias autem modo imperfectas, modo uero perfectas existimet, hic si eas disunctas intelligat, unum animal multa faciet animalia, atq; omnino præstantiorem deponet essentiam tanquam neq; dominantem uitæ, neq; cōmune quicquā habentem. si quidem per secundā efficitur ipsa inter imperfectum uicissitudo, atq; perfectum, qua quidem in re potissimum uita definitur humana. Sin autem qui excogitauit talia in nobis duplicia, is habitudines dicens duas, aut rationes duplices, aut uitas geminas, sic duorum nō dirimat unionem, ne forsā hoc pacto nostra natura choro cuidam, uel alteri cuiuspiam multitudini fiat similis. sed in unum cuncta cōgrediantur, atq; ad unū conflata principium ita conspirent. nos ita de hoc uno protinus percōtabimur, utrum uniforme sit atq; immutabile semper & integrum. qđ si protinus admittatur, inde sequeretur, ut nulla sit unquā in animalibus uel secundum essentiam uel secundum actionem imperfectio, aut prauitas ulla, uel passio. Actiones enim sequuntur essentiam. Verū tamen neq; penitus permutabile illud unum esse concedendum. permanet enim in mutationibus ipsa uita

Caput duodecimum. MARSILII.

Nima nostra quia est media inter omnino stabilia atq; mobilia, ideo habet essentiam stabilem, atq; mobilem, perq; uices agit uitas omnium in mundo gerentium. Iamblichus de compositione animæ uitarūq; uicissitudine in anima ē mutatio quædam non solum secundum habitudines, sed quodāmodo etiam secundum essentiam. quatenus ignem intellectuali siue rationali species uariat, nunc uiuens ut homo terrenus, tunc ut aereus, alias ut æthereus. Mihi uero Marsilio nō uidetur Theophrastus mutationem ullam, quæ tagat essentia in anima ponere. Iamblichus uero quā minimam.

PRISCIANI.

Articularis igitur anima ut est apud Iamblichum ambo pariter comprehendit, tum permanēs, tum mutabile, ut & hac ratione medietas ipsa seruetur. Superiora enim stabilia tantum in se consistunt. Caduca uero mutabilia profus. At particularis anima tanquam media rerum atq; una cum omnibus circum mundanorum generib⁹ diuisa, pariter atq; multiplicata non permanet solū, sed etiam permutatur totidem ita particulares diuisa siue uitas agens, neq;

folium secundum habitus, sed etiam secundum essentiam quodammodo permittatur. Quod quidem Theophrastus quoque (ut arbitror) significare uolens ait. Videtur quidem magis in anima fieri secundum habitum generatio. Mutatio enim secundum habitus atque perfectio est admodum manifesta propterea magis inquit. Atque dicendo hoc ipsum magis clare significat perfectionem quodammodo ad essentiam pertinentem & ob hanc causam subdit ita, hanc autem naturam perficit, naturam scilicet operantis, quasi prius perfecta non fuerit. si enim essentia esset omnino perfecta, certe habitus atque actio imperfecta non foret ab essentia sola procedens.

Caput decimum tertium. MAR SILII.

Es immateriales nihil in se habent nisi necessario pertinentes ad essentiam. Res materiales praeter essentialia subeunt accidentalia multa. intellectus noster cognoscit utraque per formas inatas, quae formae representant immaterialia quidem tanquam eis cognatae, materialia uero tanquam causae. Aristoteles & Theophrastus de rebus a materia separatis & de coniunctis. Iamblichus & Plutarchus commentatores Aristotelis. intellectus possibilis nobis est duplex. alter primus semper in actu, alter secundus transiens de potentia in actum. i. ratio. Ratio quando non uagatur per imaginationem & sensus conuersa ad se inuenit rationes rerum innatas. Rationes innatae sunt germanae substantiarum separatarum, & sunt uel causae materialium, uel consimiles causis. Intellectus agens se uidens conspicit omnia secundum causam.

PRISCIANI.

Einceps uero Theophrastus quemadmodum Aristoteles duo ponit genera specierum, alias quidem immateriales, alias uero materiales, atque in speciebus a materia separatis ait idem esse ipsum unum quodque, & ipsum eius esse, quando uero dicit ipsum eius esse rationem formalem speciemque designat, at quando dicit ipsum unum quodque substantiam significat totam & in speciebus quidem sine materia existentibus secundum solam rationem, atque speciem totam putat esse substantiam. in speciebus autem materialibus aliud esse uult ipsum unum quodque, aliud ipsum eius esse, horum namque primum secundum utrumque concretumque accipitur, alterum uero secundum speciem intelligitur. Quoniam igitur intellectus qui dicitur in potentia utraque species contemplatur, inquit Theophrastus, una cum Aristotele quomodo speculatur utraque, & quomodo species in materia existentes etiam quadam abstractione cognoscit. Materiales namque species, uel secundum solam speciem contemplatur.

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

tur. Hæc igitur planius discreuerunt legitimi interpretes Aristotelis, Iamblichus & Plutarch⁹ nestorio gēitus, nos quoq; aliqd cōmentare debemus breuiter quæ sita diiudicātes. Afferro igitur ipsum potentia intellectum tum eum qui participatur ab anima, tum potentiam ipsam rationālē, quando sincere utitur ratione, neq; una cum sensu & phantasia ad exteriora protenditur, tunc species rationēsq; immateriales sibi insitas contemplantem secundum has ipsas excogitare species, tum a materia segregatas, tum materiæ distinctas. Illas quidem secūdum quandam (ut ita loquar) identitatem, atq; communem inter immateriales species unionem has autem uelut a causa ea, quæ sunt similia causæ. Sicut n. ille actu intellectus dum intelligit semetipsum sequentia sub se cuncta cognoscit, utpote qui ipse res ipse sit per causæ modum atq; ab eiusmodi causis, effectus quoq; præstantiore modo quā ipsi in se sint apprehendat. Ita & qui est in potentia intellectus sequenti gradu ab eis, quæ in se ipso sunt proximis causis materialia percipit. Immaterialia quidem in se insita materialium principia contemplantur.

Caput decimūquartum. MARSILII.

Ensus cognoscit accidentia tantum atq; particularia. Intellectus etiam uniuersaliter, atq; per rationes essentialis accidentia inde sequentia item cognoscit omnia per insitas rationes. in materialia quidem tanquam his rationibus coniugata materialia uero tanquam hinc effecta. Rationes in anima insitæ respiciunt materialia tāquam causæ immaterialia, uel tanquam germanæ, uel tanquam effectus. Species naturales quāuis non sint extra indiuidua uere tamen cogitantur indiuidualibus accidentibus non cogitatis. Item si figuras mathematicas ratio excogitat absq; certa materia, quāuis cognoscat eas sine materia existere nunquā posse.

PRISCIANI.

Ognoscit uero intellectus materialia non sicut sensus. Sensus enim tanquam particularia secundum qualitates attingit, uelut tanquam calida, uel frigida, uel alba, uel aliquid aliud generis eiusdem. Intellectus autem uitāq; rationalis cognoscit essentialis secundum cōmunes materialium species. Num igitur intellectus ignē esse calidum non cognoscet? Sed profecto qualitates & accidentia omnia ab unaquaq; progrediuntur essentialis. quo circa intellectus, q cognouit essentialis, accidentia quoq; per ipsas essentialis rationes præstantius etiam quam sensus cognoscit. Sed ut ad propositū reuertamur quo

MARSILII
 Quomodo
 abstrahitur
 species
 intellectus
 ab accidentibus
 materialibus
 et cognoscit
 essentialis
 secundum
 cōmunes
 species
 materialium

modo anima utraq; percipit formarum genera. tum materialia in qua
tum a materiis absoluta. Certe (quæ admodum dictum est) utraq; secun-
dum in fitas animæ rationes, sed immaterialia quidem tanquam rationi-
bus sibi in fitis coniugata, uel tanquam præstantiora, materialia uero ue-
lut effecta, tum uero, quæ abstractiōe cognoscuntur auferendo. sūt quodā-
modo speciebus materialibus eadem, secundum uero se ipsa a nobis ex-
cogitantur, id autem est, non una cum materia cogitantur, quando qui-
dem neq; modo separato subsistunt, neq; intelliguntur tanquam in mo-
do quodam separato essentiam sibi suam uendicent, sed quando ea una
cum materia cogitamus, tunc tanquam materialia dicimus. Quando
uero tanquam solas species cognoscentes agnoscimus, tamen interea in
materia eas existere, nec aliter subsistere posse, tunc abstractiōe percipimus.

Caput decimū quintum. MARSILII.

Adem uis in nobis intellectualis cognoscit immaterialia, atq;
materialia, & hæc rursū uel uniuersaliter uel singulariter. idq;
totum agit per rationes innatas, quibus utitur ad immateria-
lia quidem tanquam germanis, uel tanquam effectibus eorum, ad mate-
rialia uero tanquam causis.

PRISCIANI.

Unquid igitur anima potentia quadam altera, uel per alterū
modum se habere materialia & immaterialia iudicat, rursūq;
& illa, quæ profus in materia deprehenduntur, & quæ percipi-
untur abstractione. An potius eadem potentia & similiter se
habente. Forfan uero est utrunq; uerum. Idem nanq; differentium iudex
esse potest. Nempe ipsum intellectuale idem & eodem modo se habens
id efficit. nam secundum proprias rationes & interea id efficit quodam-
modo altera facultate, & quoquomodo aliter se habente. quoniam ra-
tiones proprias, uel tanquam causas contemplatur, quando ab eis mate-
rialia cogitat, uel tanquam immaterialibus coniugatas uel quasi ab intel-
lectualibus speciebus effectas. Atq; hoc pacto suis ratioibus contem-
platur adeo, ut quasi alteræ interea factæ sint, aliterue se habeant.

Caput decimum sextum. quia materia est subiectum priuationis
atq; diuisionis, ideo formæ exptes materiæ sunt plenæ uita, & intellectu,
indiuisibilesque.

MARSILII.

Unquid igitur intellectus formarū pleni, quia nulla ē ibi priuatio,
sunt & idē cum formis quia nulla diuisio, quoniam formæ sūt,
sūt ue intelligibiles propter separationem a materia, ideo in-
tellectus sunt separati. necesse est super species materiales, quia
imperfectæ

imperfectæ sunt immateriales esse. Quod a materia separatur statim euadit intelligibile pariter atque intellectus. Intellectus apparet indiuiduus, quia conuertitur in seipsum item plenus formarum, quia in se conuersus inuenit omnia. Tres ordines substantiarum separatarum, tres intellectuum sunt intellectus supermundani tantum contemplatores. Sunt deinde intellectus supermundani quidem, sed rectores cælestium animarum sunt tertio intellectus mundani idest cælestes animæ. similiter est intellectus agens est & possibilis in anima rationali. Est tertio potentia ipsa rationalis, quæ etiam dicitur intellectus. Anima rationalis per rationis officium testatur se etiam separatam plenamque formarum, quatenus libere suum actum incohat, colligitque se ad se, & sic inuenit omnia.

PRISCIANI.

Mnino uero quemadmodum res ipsæ sūt a materia separata, sic Aristoteles atque Theophrastus, quæ sunt circa intellectum habere se putant. Forsan igitur hæc eorum sententia sic exponenda uidetur. quemadmodum materiales species cogitatione sola a materia separantur. Atque ita altera facultate & altero modo se habente diiudicantur, tanquam per solam cogitationem apprehensa sint, atque discreta, sic & ipsius in potentia intellectus species in sita ab eo per solam intelligentiam segregantur. Quandoquidem secundum essentiam semper unà cum speciebus existit. adeo ut & quomodo intellectus in potentia dicitur, actūque nihil animaduertamus, quia uidelicet per solam intelligentiam, aut igitur illa Aristotelis & Theophrasti uerba id significant. sic enim Plutarchus exponit, uel potius ita ut mox subiiciam. Quemadmodum quæ dicuntur a materia separata, alia quidem re uera separata sunt, ut in materia profus. alia uero per intelligentiam, sicut quæ abstractione percipiuntur, sic & intelliguntur utraque. Alia quidem, ut re uera seiuncta, alia uero & si cogitatione aliqua seiunguntur, non tamen aliter quam (ut ita dicam) materialiter subsistentia. Forte uero sic melius exponemus, quemadmodum separata penitus a materia disponimus, sic & quæ sunt circa intellectum disponere decet. ne forsitan hæc secundum cogitationem solam, sed proprie præcipueq; sepata ponam. Nepe quemadmodum immateriales illæ spēs re uera seiunctæ sūt a materia, sic & intellectus est penitus a materia segregatus

sane ante & supra materiales species, necessum est immateriales existere atque intelligibiliter (ut ita dixerim) in se subsistere. Quippe quæ indiuisibiles sint, totæque per totas uita cognitioneque unita plenæ, uitæ nâque uacuitas, & inscitia secundum priuationem se habere dicuntur, priuatio uero in commistione ad materiam accidere consueuit. quoniam igitur expertes materiæ species, confestim intellectuales sunt. constat eas esse in intellectu, ipsûmque intellectum esse materiæ prorsus expertem, atq; una cum immaterialibus speciebus essentiam suam esse sortitum. siquidem uita cognitioque, quæ in se ipsam conuertitur est indiuidua. præsertim quoniam ipsa se ingrediens entia inuenit. atque uera. At quoniam in rebus re uera separatis ex partibusque materiæ differētia quædam est sub descensu quodam aliæ enim sunt penitus indiuiduæ aliæ cum explicatione quadam, aliæ denique inter hæc mediæ sunt tanquam indiuiduæ quidem determinatiuæ tantum explicatorum, sic & intellectus ipse se habet, primo quidem gradu separatusest, ille qui secundum actû dicitur intellectus. Secundo uero intellectus secundum potentiam designatus & participatus ab anima, atque ipsa rationalis anima. Hæc enim quamuis cum explicatione se habeat, tamen ad indiuiduum ipsum & se & alia colligit. Hæc a se ipsa suum opus orditur. hæc in se ipsa res inuenit, atque uera, hæc igitur separata est, rationumque separatarum plena.

Caput decimumseptimum. omnis intellectus est omniformis, sed intellectus agens est omnino ipsæ suæ formæ.

MARSILII.

Possibilis est quodammodo distincta a formis suis, atque hæc inter se distincta, potentia rationalis magis etiam a formis suis distincta est, & in ea formæ discretæ magis. Sensus profert rationes suas consequenter quatenus ab externis passionibus incidunt in instrumento. Intellectus non sicut sensus externa prospicit. sed inspicit sua, & alia conditione quam externa requirant. Nota per hæc & sequentia intellectû agentem esse deum, si modo est omnia indistincta ex se & terminus omnium atq; perfectio. intellectus possibilis dicitur in potentia, tû ad suas formas, quia quodammodo distinctus est ab eis, tû ad agendum, quoniam illuminatus

illuminatus est inde, & inde suis formis unitus intellectus possibilis simplici stabili que intuitu uidet. potentia rationalis actione mobili atque composita. ideo minus unita est rebus percipiendis, sed unitur ab intellectu, ad quem est in potentia. Ratio etiam colligit se ad unum, & in se inuenit omnia. intellectus possibilis semper, & ubique est unitus agenti, & formatus ab eo. sed quoniam per propriam & liberam actionem suam est inde formatus, iure formare se ipsum intellectus possibilis ita est omnia secundo gradu, sicut agens omnia primo gradu.

PRISCIANI.

Heophrastus iterum philosophice admodum commemorat, quemadmodum hoc ipsum, quod dicitur in intellectu res ipsa existere tam in intellectu secundum potentiam, quam in intellectu secundum actum se habente proprie debemus accipere, ne forte uel quod dicitur in potentia secundum priuationem accipiamus, sicut in materia consueuimus. uel quod dicitur actu secundum perfectionem passiuam, & ab externis illatam fieri suspicemur. neque rursus sicut in sensu fieri consueuit, ubi per motionem instrumentorum accidit productio rationum. ipseque sensus extra posita percipit. immo in ipso intellectu intellectualiter capiendum esse ait, tum in potentia, tum in actu res esse. nam secundum impartibilem unitatem terminumque sincerum & perfectionem prorsus unitam hoc ipsum, quod actu dicitur iudicandum. Est enim ipse in actu intellectus re uera res ipsa, non secundum participationem, non diuisim, non ut alius, non ut ab eis determinatus, uel imperfectus. immo ut ipsa res existens, & ut terminus omnium atque perfectio. Secundum uero contactum unam cum alteritate factum. Ac per descensum quendam quodammodo ad determinatum, atque aliunde perfectum accipere hoc ipsum, quod in potentia nominatur, ipsa interim alteritate in anima rationali manifestius apparente. Quod quidem & eius speculatio patefacit una cum explicatione quadam, & euolutione rebus cognoscendis unita. Neque tamen ipsa omnino diuisa a rebus, atque distans, alioquin ad ipsum impartibile collecta non esset, nec ex se ipsa atque in se cognobilia unquam contemplata fuisset. Sed quasi remissam habens ad res unionem & idcirco ab eo, quod est prorsus unitum assidue pendens, ob hoc ipsum dicitur in potentia. Iam uero remissio haec apertius apparet in anima, atque inde iam in intellectu

ctu ab anima participato propter subiectionem quandam. qui sane intellectus ab intellectu unito prorsus & impartibili termino dependet, manetque ibi suspensus, & ab eo secundum essentiam est perfectus, atque ideo secundum se dicitur in potentia, sed quoniam hic quoque est impartibilis, neque secundum distantiam, neque per integram alteritatem intellectui primo succubuit, idcirco neque tanquam aliunde mobilis, neque tanquam ab alio, quandoque perficitur, sed seipsum perficit, quanuis illius termino se perficiat, & secundo quodam gradu est hoc ipsum, quod ille primo, atque secundum proxime sequentem, ad illumque respicientem unionem est unitus. sic igitur proprie ut intellectui competit, quod impotentia nominatur, est in intellectu censendum.

Caput decimum octauum.

MARSILII.

intellectus possibilis cum primum existit, est species ipse omnes secundum essentiam, ideo non accipit eas ab agente. Sed perfectam sui ad easarumque inter se unionem. Quam illic habet ab euo. Ratio uero ab intellectu accipit temporaliter unionem. Intellectus possibilis dicitur quasi uacuum formarum, quia nisi ab agente uniatu formis suis, perinde se habet, ac si non haberet, non enim uidet eas nisi perfecte unitus eis. Nota hic & infra intellectum possibile per suum liberumque actum assumere perfectionem ab agente, & ita seipsum perficere, intellectus possibilis semper copulatus agenti, semperque formatus in actu. Ratio non semper intellectui copulata, ratio similiter per actum proprium et liberum intellectui copulatur, perficitque inde seipsam.

PRISCIANI.

aqui mihi uidetur Theophrastus hic quoque significare, id quod in potentia in intellectu dicitur oportere proprie, ut intellectui consentaneum est accipere. exemplum enim de tabella nondum scripta ad significandum quomodo intellectus in potentia sit introductum ab Aristotele, ita sub intelligit, atque notat, ut litterarum uacuitatem admittimus in intellectu, quatenus est intellectui consentaneum. habenti uidelicet species secundum essentiam perfectasque possideti, Sed ita prorsus ut a primo intellectu sit perfectus actusque conscriptus. Ipsum nanque indiuiduum & unitum perfectionis hic

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

nis hichabet inde, & intellectus hic, qui dicitur in potentia esse, est intellectualia secundum potentiam, utpote qui secundum quandam gradus submissionem & cum quadam alteritate siue diuersitate hæc habeat. Sed interim excitatus a semetipso ad indiuiduam perfectionem ab intellectu primo suscipiendam tale enim est intellectuale, quando dicitur in potentia esse. sed actu nihil a natura quam intelligat. idest non indiuidue nec unite intelligibilia est prius, quam perficiatur a primo. Dictionem uero hanc scilicet prius, quamuis in anima, non tamen in intellectu participato secundum condicionem temporis debemus exponere. Immo uero secundum submissionem & separationem quandam excogitatam, & simul secundum ipsius proprietatem. Intellectus enim hic in potentia nominatus quatenus est inferior, atque ipsemet in se duntaxat excogitatur, nondum est actus. sed quatenus copulatur primo, sic ab illo perfectus, immo secundum illum perficiens inde se ipsum.

Caput decimum nonum. omnis forma a materia segregata est procula priuatione & motu atque diuisione.

MARSILII.

Propter primum inest omniformis uita, que & intelligentia compos. propter secundum intelligit in se permanens, ideoque se omniformem intelligendo intelligit omnia. propter tertium, sunt ibi simul in se iuicem omnes formæ atque quod intelligit, quodue intelligitur est penitus idem. Cum ait res corporeas plurimum non sentire se ipsas, quasdam uidetur excipere. Sunt enim qui uelint cælestia suo lumine sentire se ipsa. Forma a materia separata cum sit forma perfecta siue dicatur intelligibilis est intelligibile perfectum, tale uero est quod intellectui est unitum, siue dicatur intellectus similiter intellectus est perfectus. Talis autem est, qui intelligibili est unitus. intellectus noster simplicem stabilemque semper habet intuitum, ratio uero discursum, in ratione scientia est, quæ est acquisita cognitio per discursum Ratio scitura aliquid discursum reuocat ad istas rationes, per quas dum res cognoscit habere res scitas dicitur in se ipsa. immo Plotinus ait rationem per rationes innatas secundum potentiam esse omnia. Quando uero aliquam in actum exierit rationem, tunc animam ipsam actu euadere rationem, atque hoc ipsum esse scire. Ratio per formas innatas

uelut per causas cognoscit materialia ut effectus. Immaterialia uero per easdē tanquam eisdem rationibus coniugata. uisus actu uidens una cū uisibili concurret in unum. Veruntamen sensibile uenit extrinsecus. Multo magis scientia cum scito uenit in unum. si quidem non prospicit extra. magis in super intellectus atque intelligibile sunt penitus unū, motu nanque non distrahuntur.

PRISCIANI.

Of hęc ubi Theophrastus exponit Aristotelem dicentem, separata & immaterialia una cum intellectu eadem esse, in rebus autem materialibus unumquodque intelligibilium in quadam esse potentia. Atque his non inesse mentem distinguit articulatum eiusmodi dicta, dirigitque, & interea quaedam dubitat. Ut igitur hęc quoque planius apprehendamus, Aristotelis uerba in primis articulatum & breuissime pro uiribus disponemus. quoniam inquit alia quidem sunt in materia, alia uero sine materia, quales sunt incorporeæ separataeque substantiæ, in rebus quidem separatis idem est intelligēs atque intellectum. Intellectus enim non ad externa porrectus, sed in se manens res ipsas intelligit. Quapropter cum rebus intelligendis est idē. quin etiā immaterialia omnia cum indiuisibilia sint, & uita cognitio nīsq̄ plena, nimirum intellectualia esse censentur. nam sensibilia quidem propter materialem diuisionem, sunt aliis sentiēda, sibi uero ipsis pleraque nullo modo. sed res materiæ prorsus expertes, cum intelligibiles sint, hac quoque ratione a rebus differunt sentiendis, quod non sunt ab intelligente diuulsæ, neque ab externis perficiuntur. sed perfecta ratione sunt ex se ipsis intelligibiles. Quocirca & intelligentes, & cum sint impartibiles, impartibiliter uniuntur intelligenti. Cumque in super totæ sint per totas intelligibiles, merito totæ per totas intellectui sunt unitæ. Neque secundum accidens, sed secundum essentiam intelligibiles sūt. & secundū essentiam sunt perfectæ atque ob hanc causā perfectæ secundū propriam essentia existentes, nimirū intelligibiles eadem sunt. atque simul intelligentes, ut secundū se ipsas & intelligibiles sint, & intelligibiles perfectissimæ. Proinde Aristoteles ab ipsa quoque scientia nos admonuit in rebus separatis idem esse, quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia enim inquit speculatiua, atque quod est ita scibile inter se sunt idem. idest scientia haud prorsus ad exteriora porrecta. sed permanens in se ipsa

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

in seipsa, & intrinsecus agens, simul & rerum speculatrix existit. & quod est ita scibile, est illic idem. Cum enim scibilia dicamus, & materialia, & quæ abstractione quadam percipiuntur auferendo, non ita scibilia hæc appellamus, ut scientia hæc coniugato secum pariq; ordine speculetur, sed ut a rationibus in anima insitis, uelut a causis apprehendat. Ad hæc igitur ille respiciens, & ex aduerso distinguens quod sic est scibile iquit. .i. quod pari coniugataq; sorte scibile, tale uero est, quod æternum, atq; in ipsa anima constitutum. Id autem idem, atque scientia est. iam uero ē & defensu dictum, non aliter cognitionem ibi perfici, nisi in idem cognitio secundum actum, cum re secundum actum nota concurrat. qua propter & ipsa secundum actum scientia eadem est cum scibili secundū actum. sed hoc interest, qui neque uenit extrinsecus, neq; extra positum est, quod principaliter est cognoscibile, sicut in sensu contingit. Si igitur scientia simul & scibile idem est, magis autem intelligens intellectumq; unitur. certe & intellectus esse idem quod intellecta censetur.

Caputuigesimum.

MARSILII.

Quod est materiale nō ē ex se intelligibile, sed quatenus a materialibus conditionibus per intellectum absoluitur. neque igitur sibi, sed intellectui abstrahenti intelligibile fit. Contra uero res per se a materia separata, & ex se intelligibilis est, & intelligibili sibi ipsi. In rebus igitur separatis intellectus, atque intellectum in eadem forma concurrunt. intellectus cognoscit materialia, non per illa, sed per rationes eorum innatas intelligentiæ quasi per causas intellectus. secundum Theophrastum & Aristotelem est immaterialis, & tamen est potentia quædam materialium. id tribus modis exponitur, duobus actiue, uno quasi passiuæ. Primo intellectus est potentia productiua actuum suorum uel actionum circa materialia, secundo non æqualitate naturæ, sed supereminēti potestate per formas suas quasi per causas materialia noscit. Tertio materialia quoque cognoscit, quatenus lumine intellectus agentis est formatus. immaterialia sunt præsentia semper intellectui naturaliter. materialia uero præsentia fiunt, quatenus per intellectum a materia resoluuntur. scientia in actu fit idem cum re in actu scita in ipso etiam rationis discursu. Multo magis in ipso intelligentiæ statu intelligens, intellectumque est idem. Siquidem intellectus ipse secundum essentiam est illæ ipsæ formæ, quæ intelliguntur ab eo. intel-

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

ram. Materialibus igitur non inest intellectus, in intellectu autem intelligibile inest, hoc uero articulatam distribuens. Theophrastus ita subdit. sed quando fiunt, intelligunturque; tunc uidelicet hæc habebit. ipsa uero intelligibilia semper, siquidem scientia speculatiua eadem est, atque scita. hæc aut ipsa, quæ uidelicet secundum actum. talis enim præcipua est, intellectui sane inquit intelligibilia. i. immaterialia semper ut eadem ad sunt, quando quidem secundum essentiam ipse simul cum eis existit. atque est id ipsum quod intelligibilia esse dicuntur, materialia uero tunc demum quando intelliguntur, intellectui præsentia sunt, non tãquam pari sorte ordinisue eiusdem ab eo intelligenda, nunquam enim materialia cum intellectu immateriali, ex quo coniugium sortiuntur. At quando intellectus, quæ sunt in ipso, non tanquam ipsa solum, sed et tanquam causas materialium animaduertit, tunc materialia quoque intellectui secundum causam præsentia sunt. Hæc autem de intellectu quidem secundum actum accepto dicta fuisse non affirmarem. Ille enim non est potentia, nec unquam fieri potest.

FINIS.

prohemium Marsilii ficini florentini in alcinoi & speusippi, & Pythagoræ opuscula ab eo è græca lingua in latinam traducta. Ad Ioannem caualcatem florentinum ciuem amicum unicum.

u Eram Platonici philosophi amiciciam optime mi Ioannes stabilem uitæ duorum unionem diffinierunt. Vitam uero nos unã in illis esse duntaxat hominibus arbitramur, qui opere uno ad unum finem tãquam eodem calle ad eundem itineris terminum gradiuntur. Stabilem quoque eorum ita demum fore societatem existimamus cum non unum solum, uerum etiam stabile, firmumque id fuerit, quod sibi communi quodam inter se officio sectandum proposuerunt. Verum cum omne hominum studium, atque commercium ad id, quod bonum putatur semper contendere soleat, bona uero tria esse mortalibus uideantur. bona inquam animi, corporis, & externa, aut uirtus animi ab illis, aut uoluptas corporis, aut diuitiarum copia quaeritur. Horum profecto primum illud certum est, & perpetuum, duo reliqua caduca sunt, atque mortalia. quamobrem inter illos solum stabilis uitæ unio, quæ uera est amicitia esse potest, qui neque ad diuitias cumulandas, neque ad explen-

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

das libidines corporis, quæ omnia fluxa & caduca sunt, sed ad unam stabilémq; uirtutem animi capescendam atq; colendam cõmuni quodã inter se studio, & toto mentis ardore proficiscuntur. Animi uirtutem philosophorum ille omnium magister & dux Plato noster sapientiam uoluit nuncupari. sapientiam uero esse rerum diuinarum cognitionem existimauit. res autem diuinas idem in libris de repu. non aliter menti nostræ innotescere posse, quã deo nos illustrante demonstrat, quemadmodum & corporum formas oculis, non aliter quam sole oculos illuminante uideri idem igitur deus est, quem uidere desideramus. qui aciem mentis ut intueri possimus illuminat, qui lucidæ menti se deniq; monstrat. monstrando delectat, idem uia nobis est deus, & ueritas est, & uita. Via quidem, quoniam suis nos radiis ad se conuertit, & ducit, & rapit. Veritas autem quia uerum se nobis ad ipsum conuersis ostendit. uita deniq; quoniam animum nostrum ipsius contemplatorem beata illa uisione pascit perpetuo, & oblectat. Hunc ergo sapientiæ omnis perennem fontem sitiant oportet omnes, quicumq; sapientiæ gustare liquores suauissimos cupiunt. Sapientiam uero sectentur necesse est omnes, qui uirtutem animi adipisci desiderant, quo efficitur, ut quicumq; animum suum colere instituunt, Deum colere compellantur. amicos autem inuicem eos in superioribus definiuimus, qui simili & pari studio ad uirtutem cõtenderet, mutuóq; fauore suos animos coleret. Cultus animi sola uirtute constat. uirtus sapientia est, sapientia cognitio diuinorum, cognitioem huiusmodi lux nobis diuina largitur. Cultus itaq; animi dei ipsius est cultus. Amicitia igitur cum duorum consensu ad animum uirtute colendum nitatur, nihil utiq; aliud esse uidetur, quam duorum animorum summa in deo colendo concordia. Amantur autem a deo quicumq; deum pia mente colunt. Ideo non duo quidem soli, sed tres necessario amici sunt semper. duo uidelicet homines, unusq; deus. Deus iquã Iupiter hospitalis. Iupiter amicabilis. Iupiter hũanæ uitæ seruator, quẽ coluit Plato semper. Semper Socrates honorauit. Hic uitæ dux hominum. hic nos in unum conciliat. hic indissolubilis est amicitia nodus, custosq; perpetuus. hoc deo quondam conciliatore prisca illi theologi quorum memoriam ueneramur, sanctam inter se amicitia copulam. iniuisse traduntur, apud persas Zoroaster in ipsis religiosæ philosophiæ mysteriis assiduam sibi comitem Arimaस्पé aspirante numine dicitur a sciuisse. Mercurius trismegistus apud ægyptios similiter esculapium. Musæum in thracia Orpheus. illic etiã Aglaophemus pythagorã. Atheniensis

nienſis Plato dionem primo ſyracuſanum. Dione deide defuncto. Xenocratem. uſque adeo ſapietes uiri ad cœleſte iter tuto & placide peragedum, & ducem deum, & comitem hominem neceſſarium fore arbitrabantur. Horum ego ueſtigia ſuperne per cœli plagas impreſſa. & ſi minime ſequi poſſe confido. Hoc tamen unum mihi iam abunde uideor conſequutus, ut ad ſacræ philoſophiæ ſtudia exercendam uirtutem, ueritatem inueſtigandam optimi uiri commoda & iocunda ſocietate non careã. Reor enĩ Ioãnis caualcantis, & Marfilii ficini familiaritatẽ in earum numero, quas Paulo ante commemorauimus ponendã, ac ducẽ deo, qui nobis foeliciter hanc copulam inſtituit & conflauit, utrique noſtrum ad res agendas ad uitæ tranquillitatem, ad diuinorum indagatiõnem plurimum conducturam. Huius ſingularis beniuolentiæ monumenta poſteritati mãdare alias quidẽ maiora conſtitui, & nunc opuſcula quædam a me nuper ẽ græca lingua in latinã traducta, quæ ad noſtram illam platoniam ſectam, cuius ſacris initiatus es, collatura maxime uideãtur. Accipe igitur amice unice librum alcinoi platonici de huius ſectæ concluſionibus. Præterea librum de platonis definitionibus ab eius nepote ſpeuſippo compoſitum. Poſtremo Pꝛythagoræ, quẽ præcipue ſecutus eſt Plato, leges & ſymbola. His legendis ad arcana diuinæ philoſophiæ myſteria eruditus inania umbratilis huius uitæ ſomnia, quibus anxium uulguſ inhiat aſpernaberis, mentẽmque ad cœleſtia eriges, quorum contemplatione in præſenti uita tranquillitatem, in futura beatitudinem nanciſceris.

Alcinoi Platonici philoſophi liber, de doctrina Platonis.

Caput primum quid philoſophia, quale ingenium philoſophicũ.

Ræcipuarum Platonis inſtitutionum doctrina hæc traditur. philoſophia eſt appetitio ſapientiæ. Vel ſolutio animæ a corpore, & conuerſio quædam ad ea, quæ uera ſunt, atque diuina. Sapientia eſt diuinarum humanarumque rerum ſciẽtia. philoſophus autem eſt, qui a philoſophia cognomen accipit, quemadmodum a muſica muſicus. Et qui philoſophus futurus eſt, ab ipſa natura ſic inſtitutus eſſe debet, ut primo quidem ad omnia diſciplinæ genera facilis ac prõ-